

nuntur. Hoc autem, quum nihil utilitatis Ecclesiae adferat, incommodi adfert plurimum.

Tertia: si cui historico Ecclesia auctoritatem tribuit, dignus profecto est cui nos auctoritatem tribuamus: contra vero, cui Ecclesia fidem derogavit ei quoque nos fidem derogabimus. Ob hanc regulam amplectendae sunt vitae, quas Hieronymus scripsit, Antonii, Paulli, Hilarionis, aliorumque cremitarum; quas deinde probavit Gelasius Papa, ac legi posse dixit: respuenda vero acta Andreae, Philippi, Petri, Thomae nominibus falso edita; liber de infantia Saluatoris; alter de eius natiuitate; pastoris liber; acta Theclae, et Pauli, aliaque eiusmodi a Gelasio, aliisque Ecclesiae Praesulibus reprobata: quamquam non omnia a Gelasio reiecta opuscula quoad dogmatum veritatem damnata fuerint, sed ut plurimum propter falsum nomen. Nec Eusebii Chronicon, atque Ecclesiasticae historiae libri, alia fortassis de caussa in decreto Gelasii improbantur, nisi quod intemperanter Origenem laudauerit, hominem scilicet a catholica via saepe deflectentem.

Et haec in praesenti manu ducendis ad theologicas Institutiones Tyronibus sufficiant; haud ignorantes non in his formulis omnia historiae iudicia conclusa et comprehensa esse; sed quia maxime contentanae et conuenientes visae sunt.

INS-

INSTITUTIONVM THEOLOGICARVM

PARS PRIMA.

DE DEO IN SE CONSIDERATO.

LIBER I

In quo de Dei existentia ac essentia agitur,

CAPVT I.

Varia argumenta persequitur, quibus diuinæ existentiae dogma firmatur.

Existit Deus.

Veritatem hanc omnium primam testantur Scripturae Gen. cap. i. et Exod. iii. verbis illis: »in principio creauit »Deus coelum et terram: Ego sum qui sum«.

Eandem veritatem demonstrant SS. PP. validissimis argumentis, quibus nec ipsi Athei refragari possint. Athanasius praecipuis argumentum illud vsitatum, quod ex vniuersitatis aspectu, ex eius partium descriptione, ac rata et constanti illius administratione sumitur, praelclare tractat in lib. contra Gentiles (1). »Deum, ait, qui natura bonus est, et hominum amans, quum per se sub aspectum comprehensionemque non caderet, noluisse tamen cognitionis expertae suae genus humanum relinquere; sed ex operibus se suis permisisse »cognosci«. Deum esse aliquem rerum omnium effectorem Ioan. Damascenus colligit sic (2): »omnia quaecumque sunt, vel creata sunt, »vel increata. Quod si creata sunt, omnino sunt mutabilia: :: si »increata sunt, ex consequentiae ratione prorsus immutabilia sunt«. Et post pauca: »itaque quum sint mutabilia, plane erunt creata. Si

Tom. I.

M

»crea-

(1) Azh. p. 18. (2) In lib. i.

»creata sunt, prorsus ab aliquo condita sunt. Oportet autem Con-
»ditorem increatum esse. Nam si etiam ille creatus est, omnino ab
»aliquo creatus est: donec ad increatum aliquid procedendo perue-
»niatur. Increatus ergo Conditor plane est et immutabilis. Hoc ve-
»ro quid aliud potest esse quam Deus?»

Augustinus autem ex rerum mutabilitate, et inaequalitate perfec-
tionis, quae in creaturis cernitur, intellexisse veteres Philosophos es-
se vnum et summum aliquid, idemque mutationis expertum affirmat (3).
»Considerauerunt, inquit, enim quidquid est, vel corpus esse, vel
»vitam, meliusque aliquid vitam esse quam corpus, speciemque
»corporis esse sensibilem, intelligibilem vitae. Proinde intelligibilem
»speciem sensibili praetulerunt::: Vnde ingeniosi et docti et in
»his exercitati homines facile collegerunt non esse in eis rebus pri-
»mam speciem, ubi mutabile esse coniungitur. Quum in eorum cons-
»pectu et corpus et animus magis minusque speciosa essent, et si
»omni specie carere possent, omnino nulla essent; viderunt esse ali-
»quid, ubi prima esset incommutabilis species, et ideo nec compa-
»rabilis; atque ibi esse rerum principium rectissime crediderunt, quod
»factum non esset, et ex quo facta cuncta essent«. Sed et addit
ipse Augustinus (4): »mundus ipse ordinatissima mutabilitate, et mo-
»bilitate, et visibilibus omnium pulcherrima specie, quodammodo
»tacitus et factum se esse, et non nisi a Deo ineffabiliter atque in-
»uisibiliter magno, et ineffabiliter atque inuisibiliter pulchro fieri se
»potuisse proclamat«.

Similia habent alii Patres, quorum vestigia premens S. Thomas
notissimas illas quinque rationes versat (5), quarum prima sumitur ex
parte motus; secunda ex ratione causae efficientis; tertia ex possi-
bili et necessario, quarta ex gradibus perfectionis, qui in rebus in-
veniuntur; quinta ex rerum gubernatione. Quoniam autem et im-
mensae esset operae omnia haec momenta, vel summis, ut aiunt, di-
gitis attingere, et in re versamur exploratissima, atque innumeris
disputationibus ad liquidum plane perducta, supersedemus libentissi-
me. Legatur ipsa S. Thomae littera; leganturque pauca illa, quae
ex Iaquelot (6) refert P. Nicolaus Augustinus Chignoli Ord. Praed.
Praelect. I. de Deo vno.

Quan-

- (3) In lib. de ciuit. Dei cap. 6.
(4) Lib. xi. de ciu. Dei cap. 4.
(5) I. p. art. 3. 1. cont. gent. 1. 1.
Sentent. dist. 8. q. 1. art. 1. De veri-
- tate q. 1. art. 3. De pot. q. 4. art. 7.
Et opusc. 3. cap. 3.
(6) In op. de l'uerité, et de l'inspi-
ration des livres cet. Vbi argumentum hoc

Quando vero in iis versamur, miramur certe Lamindum Pritan-
num, virum ceteroquin de republica litteraria optime meritum, vt pro-
bet licere scholae Theologis nouis momentis fidei dogmata confirmare,
et aliorum catholicorum Doctorum rationibus bellum indicere, si minus
opportunae illae videantur, quibus tutela veritatis commissa fuerit
hoc adducit exemplum (7): Gregorius de Valentia celebris Theologus
argumenta, quibus S. Thomas vsus est ad existentiam Dei proban-
dam inualida esse ostendit, idemque alii graues Theologi fecerunt.
Pritanni fuisset euincere id reuera a Gregorio, aut ab aliis etiam as-
sequentum fuisse; verum quod adeo facile dici potuit, non ita solide
demonstrari potuisset. Firmissimae enim sunt S. Thomae rationes ac
in vsum propterea vocatae a W. ECLL. quotquot hoc argumentum
latissime ex instituto prosequuntur. Atque haec obiter dicta sint
pro S. Thomae vindiciis.

COROLLARIA.

Iam quum Deum existeré exploratum constansque sit, expendenda
hic veniunt huius veritatis consecraria quaedam. Primum; meri-
to a SS. PP. ac scholae Theologis, qui hominem communibus tan-
tum rationibus instructum ad fidem christianam inducere studuerunt,
argumenta quaesita sunt, quibus Deum esse aliquem adstruerent: eius-
modi vero argumenta locum in Deo non haberent, si ex illis essent,
quae ex antecedentibus et prioribus ducuntur, atque demonstratio-
nem et scientiam pariunt: nam vt Athanasius ait (8), »diuinitas non
»demonstratione rationum traditur, sed fide et pia cogitatione cum
»relligione«: sed sunt argumenta ducta ex effectis, et his quae pos-
teriora sunt.

Secundum: non posse aliquem inuincibiliter ignorare Deum ex-
istere. Praeter ea enim quae in Scripturis passim leguntur (9), qui-
bus id euincitur, sunt adeo perua argumenta pro eiusmodi veritate
assequenda, vt quilibet, etsi barbarus ac incultus, facili discursu
eam valeat percipere, quemadmodum ex Patribus paullo supra
monstratum fuit.

Tertium: omnes quum fideles, tum infideles in Dei offensam in-

M 2

cur-

denuo tractat, de quo copiose disserue-
rat quum in disput. de l'existence de Dieu:
tum in lib. cui titulus: la conformite de
l'foi avec la raison.

- (7) Lib. I. de moderatione ingenio-
rum in religionis negotio cap. 12.
(8) Ad Serap. tom. III.
(9) Ps. LXXVIII. 6. et ad Rom. cap. II.

currere, mēterique ab eo puniri, dum operantur contra naturae legem omnibus inditam: quae enim de diuina existentia dari potest ignorantia, vincibilis prorsus est; adeoque iure merito damnauit Alexander VIII. propositionem hanc: »peccatum philosophicum quam-
»tūnis graue, in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non
»cogitat, non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissoluens
»amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum«.

Quartum: haec tamen propositio: *existit Deus*, non est per se nota quoad nos: Athei siquidem eam negant; nec nos in eius venimus cognitionem nisi medio discursu, etiamsi cuique obui.

CAPVT II.

Atheorum error producit ac confutatur.

Non omnes, qui hoc nomine vocati sunt, Atheos fuisse indubitatae rei loco poni debet. Principio enim inter Gentiles Athei dicebantur, quotquot Deos gentium pro Diis non haberent. Sed et christiani ipsi, vt Iustinus affirmat (1), Athei a Gentilibus dicebantur. At nullos omnino Atheos exiisse, quod a quibusdam affirmari audio, animo informare haud possum. Exploratum enim est, et Theodorum Cyrenaicum, et Protagoram vel omnes de Diis sustulisse opiniones, vel de existentia cuiusdam Numinis dubitasse, vt Laertius, et Theodoretus scribunt (2). Nec omittendi, praeter Americanos, antiqui Aetiope, et Philosophi quamplures, quorum argumenta complexus est Cicero in libris de nat. Deorum. Tartari deinde, Cariabae, et Canadenses, belluis potius quam hominibus comparandi, diuinitatis plane inscii creduntur. Quin et fuisse quosdam, qui in Italia ipsa Atheismum professi sunt, testantur Buddeus, Reimannus, ceterique, qui de Atheismo scripsere: et esse etiam hac nostra aetate aliquos ab Hispania nostra parum semotos ac dissitos, eorum impiissimam scripta euincunt. Hos inter perucaciores illi sunt, qui nullum Deum existere opinantur, praeter materiam vndique diffusam ac per omnia conameantem. Hoc fuit Epicuri commentum, quod impio spinosistico systemati fundamentum supposuit; quodque Siamenses, Iaponenses, et Mahumetanorum plurimi sunt amplexati. Verum haec

(1) In 2. Apologia. (2) In Aristip. lib. ii. de principiis.

indigitasse sufficiat. Eorum praecipua deliramenta modo proponamus oportet atque soluamus.

I. Athei: homines e sinu et gremio terrae eo ferme modo quo arbores emanant: vocantur enim in Scriptura primi homines terrigenae; ab iis autem procreati filii hominum dicuntur. Sic in Ps. XLVII. Deus ergo auctor visibilium non est. II. Deum esse creditur parentum educatione, hominumque insinuatione cum praediuicio rationis: illum enim nemo vidit vnquam. III. Omnia contingere in vniuerso casuali atomorum incursione saadent, et illa monstra ac portenta, quae in omnibus rerum generibus videntur, et ipsa partium vniuersi inordinatio atque confusio. IV. Imperceptibile praeterea est, quae instrumenta Deus adhibuerit ad fabricandam hanc rerum vniuersitatem: quae molitio, quae vices, quae ferramenta, quae machinae, qui ministri tanti operis fuerint. V. Creaturae, quam ipsae contingentes sint, nequeunt nos in Dei notitiam manuducere. Ita ex Epicuro et Spinosa argumentantur nostrae aetatis rara ingenia, insulse nimis frigideque.

Primum enim quod obicitur acque falsum est ac ridiculum: quasi vero homo, qui omnibus creaturis sensibilibus praest, assimiletur arbori et plantae. Vbi vnquam hoc est auditum? Iam si terra adeo fecunda quondam fuit, cur hodie homines non germinat? Cur in principio homines omnes eiusdem speciei protulit, quum arborum et plantarum tam diuersae sint species? Per ordinem itaque ad primam originem homines primi terrigenae sunt vocati, quod ortum haberent ab Adamo ex limo terrae formato: fidem per ordinem ad parentes, e quibus immediate procedunt, filii hominum fieri appellati. Haec est Chrysostomi et Eutimii interpretatio. Secundum efficacissime confutat Augustinus his verbis (3): »non video, inquit, quid crediturus sum? Anima enim tua videtur, vt opinor? Stulte, corpus tuum videtur; animam tuam quis videt? Quom ergo corpus tuum solum videatur, quare non sepeliris? ...Et responder, quia viuo. Vnde scio quia viuis, cuius animam non video? Respondebis, quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte, jex operibus corporis cognoscis viuentem: ex operibus creaturae non potes cognoscere Creatorem«? Sed et praeclare Grotius (4): »quod obtendunt, ait, nonnulli quia non vident Deum, eo se non credere, si quid vident, satis vident quam hoc sit homine indignum, qui modo mentem

(1) In Psalm. LXXXIII. n. 27. (4) Lib. i. de verit. relig. christ. s. 2.

»tem habere se credat quam nec ipsam videt«. Tertio argumento occurri potest dicendo: supremi Numinis existentiam aptissime comonstrari ex quo monstra ac portenta in vniuerso dentur. Quidquid enim praeter naturae cursum euenit, esse aliquam causam primam euincit, quae pro suo libito res immutat. Insuper haec portenta, vel sunt supra naturam, et quae a nobis vera miracula appellantur, et arguant Deum esse omnipotentem, qui facit miracula magna solus; vel sunt praeter naturam, qualia a nobis dicuntur monstra, istaque ex defectu caussarum secundarum eueniunt. Quid autem de partium vniuersi inordinatione atque confusione dicendum? Inepte a Lucretio talia fingi; ineptiusque inde fortuitam mundi productionem ab ipso adseri: habent enim illae ordinem a Conditoris praesistutum, quo maximum afferunt commodum. Eo ordine montes coercent marium fluctus; rupes continent metallorum et marmorum fodinas; flumina pisces alunt, vrbes exornant. Sic reliquae. Videsis Ioan. Laurentium Berti super hoc argumentum (5). Ad quartum sic respondetur: Deum voluntate agere, nec instrumentis egere, machinis, vectibus, et quorum omnium necessitas impotentiam arguit in artifice. Sed de hoc argumento egregie Aug. lib. xii. de ciuit. Dei cap. 15. Quintum tandem sic diluitur: creaturae eatenus sunt contingentes quatenus produci possunt et non produci: at existentibus, recte colligitur eas a Conditoris supremo esse productas; eodem quidem pacto, quo potest domus ex. g. ab artifice aedificari et non aedificari; at constructa, ab artifice constructa est.

Multa alia, quae contra veritatem hanc obici solent, dissolventur fortassis, dum nostrae hae Institutiones erga Dei perfectiones versabuntur.

CAPVT III.

Deum vnum esse et auctoritate et ratione monstratur.

Deus vnus est.

Sic docent Scripturae. Deuteronomii enim i. et ad Corinth. viii. haec leguntur: »Dominus Deus noster Dominus vnus est. Nullus est Deus nisi vnus«. Similia leguntur aliis in locis. Faciunt deinde pro veritate hac firmanda momenta omnia, quibus ex SS. PP. Deum existere superius pro-

(5) De Theolog. discip. lib. i. cap. 3.

probabamus. Praeter eas tamen rationes, quae ex mundi gubernatione externisque Dei operibus assumuntur, aliae sunt ex ipsa Dei natura ac diuinitatis conditione peritae, quarum summa haec est: Deus illud est, quod summum est ac perfectissimum, vel: »quod melius sit atque sublimius::: quod ceteris rebus omnibus antepo- nitur«, vt loquitur S. Augustinus (1). Quod autem eiusmodi est, vnum ac singulare est: neque enim duo, vel plura esse possunt summa ac perfectissima. Haec est Tertulliani argumentatio contra Marcionem (2): »Deus, inquit, si non vnus est, non est; quia dignius credimus non esse quodecumque non ita fuerit vt esse debeat. Deum autem vt scias vnum esse debere, quaere quid sit Deus, et non aliter inuenies, cer.«

Rursus, si plures essent summi ac perfectissimi, oporteret aliquid esse quo differrent: nullum autem est huiusmodi. Nam iud ipsum quod reperiretur in vno, sive substantiale illud sit, sive accidentale, et deesset alteri, diuinum quid esset et perfectissimum, vt qui hoc careret re quadam summa et perfectissima careret; sicque summum esse desineret. Ita Irenaeus (3), Lactantius (4), et Prudentius (5) argumentantur.

Nunc audiendus est sanctus Thomas sic disserens (6): quum Deus sit id, quod necesse est esse, si duo sint eiusmodi, in eo conuenient, quod ambo esse necesse sit. Quare si inuicem differunt, illud ipsum quo differunt, non erit necessitas essendi, ita enim loquitur, sed aliquid illi additum. Hoc autem vel requiritur ad complendam necessitatem illam essendi, vel non requiritur. Si non requiritur, accidens erit; quia quiddam accedit rei, quod ad eius essentiam non pertinet, accidens est. Igitur aut a communi amborum essentia, necessitas illa essendi profuerit; et sic ambobus inerit, eoque non discrepabunt inuicem: aut aliunde orietur; atque ita singuli ex alia causa pendebunt, quod in Deum minime cadere potest. Sin illud in quo distinguuntur ad essendi necessitatem requiritur: vel in ipsa eius ratione continetur, vt animatum in animalis definitione; vel illi adiungitur, vt differentia generi ad constituendam speciem. Si prius verum est, vbicumque necessitas erit essendi, ibi erit illud quo distinguuntur duo illa dicuntur: non igitur eo differant amplius. Sin posterius pla-

(1) Lib. i. de doct. christ. cap. 7.

(5) In Hamartig.

(2) In lib. i. (1) Lib. ii. cap. 1.

(6) In i. cont. gent. cap. 24. et 1.

(4) Lib. i. cap. 3.

part. quaest. 11. art. 3.

placet; quum differentia generi admota eius rationem naturamque non compleat, sed tantum eam esse actu faciat; vt rationale animalis naturam non complet, sed ei tribuit vt actu sit: quia nullum potest esse animal, nisi ratione praeditum sit, aut eius expert: differentiae illae, quibus duo discrepant Dii, necessitatem essendi complere non possunt, sed efficiunt vt sit actu. At hoc perabsurdum est: quod enim necesse est esse, eius ratio est vt sit, ideoque et actu sit. Tum, id quod necesse est esse, non potest aliunde quam a se ipso habere vt actu sit. Nam eatenus aliquid est, quatenus actu est; quod enim potest esse, nondum est. Itaque nihil erit in quo ambo illi Dii a se mutuo dissideant. Haec fere S. Thomas.

His similibusque Patrum argumentationibus accedit internum illud ac tacitum conscientiae testimonium, quod suus cuique animus praebet, etiam vanis Deorum superstitionibus occupatus. De hoc testimonio librum edidit Tertullianus, quem de testimonio animae inscripsit. In eo observat ipsos etiam Gentiles, si in angustiis, si in periculis constituti sint, eo naturae instinctu ferri, vt vnicum Deum agnoscant ac inuocent. Passim enim ita loqui Gentiles ait: »quod Deus dederit: si Deus voluerit: item: Deus bonus est: Deus benefacit: benedicat te Deus: tum, Deus videt omnia: Deo commendo: Deus reddet: Deus inter nos indicabit«. Hinc in Apogetico (7) vbi eadem ponit, exclamat: »O testimonium animae naturaliter christianae! Sic et Minutius in Octauio: »audio vulgus, inquit, quum ad coelum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt, et Deus magnus est: et Deus verus est: et si Deus dederit. Vulgi iste naturalis sermo est, zan christiani confitentis oratio?« Idem argumentum et Arnobius obicit Gentilibus, obicit et Lactantius (8).

Consonat huic conscientiae testimonio iurandi formula, quae apud antiquos Romanos fuit in vsu, et ex qua sic argumentatur idem Lactantius (9): »nam et quum iurant, inquit, et quum optant, et quum gratias agunt, non Iouem aut Deos multos; sed Deum nominant: adeo ipsa veritas, cogente natura, etiam ab inuitis pectoribus erumpit«.

Atque haec sit summa argumentorum, quae pro tuenda vnitrate Dei contra hostes infensissimos oportunitus hic producere iudicauimus. Vrgent autem ea Gentiles aequae, et Valentinianos. Si tamen lector alia desiderat momenta, quae et ex innumeris a Deo

(7) Cap. xvii. (8) In lib. ii. Lib. i. Institut. cap. 2. (9) Lib. ii. Institut. cap. 2.

patratis miraculis, et ex testimonio Gentilium, atque Idololatrarum amentia ducuntur, adeat Augustinum in libris de ciuitate Dei.

CAPVT IV.

Polytheismi historia refertur, et Polytheorum argutiae soluntur.

Quandam infanda tot popularium Deorum soboles primum eruperit, coeperitque hominum animos occupare Polytheismus, seu insana plurium Numinum religio atque cultus, haud ita facile defini potest. Illud verisimile constitui posse videtur, ante generalem cataclysmum obtinuisse perpetuo vnus veri Dei religionem, nondum inuicta plurium Deorum superstitione: quod enim nonnulli ponunt Enos filium Seth, et Adae nepotem nefarii huius sceleris auctorem fuisse, intolerandum prorsus est; licet peruetusta suorum traditione nitatur, qui, quod Gen. iv. vulgatus Interpres reddidit: »iste coepit inuocare nomen Domini«, ipsi legerunt: »tunc coepit profanari nomen Domini«; hoc est, vt interpretatur Maluenda: »in diebus Enos errauerunt homines post idola, et inuocatio nominis Iehouah tunc fuit polluta et profanata, quum nomen aeterni et viui Dei passim idolis impie tribueretur«.

Fucum eis fecisse ambiguam hebraicae dictionis potestatem, viris hebraicae doctissimis iam pridem animaduersum est. Vnus Hieronymus pro omnibus audiatur traditionem hanc Hebraeorum constanter vertens sic: »tunc initium fuit inuocandi nomen Domini, licet plerique Hebraeorum aliud arbitrentur, quod primum in nomine Domini, et in similitudinem eius fabricata sint idola«. Tamersi enim dubitari haud possit, Adam, Cain, Abel, Seth nomen Dei inuocasse, ab Enos tamen insinita creditur peculiaris quaedam, sublimiorque Deum colendi ratio, quam communis vulgi religio est.

In tempora itaque generali diluio posteriora huius sceleris origo probabilissime relictenda est; atque a posteris Cham praclarissimorum Scriptorum auctoritate repetenda (1). Hinc longe ante Mosem fuisse Deos gentium, non solum Numina naturalia, sed etiam animalia certissime deducitur: id quod ex eo deinde monstratur, quod Deus leges Hebraeis tulerit, quibus vana haec religio prohibebatur.

(1) Sic Lactantius lib. ii. Institut. Augustinus lib. viii. de ciu. Dei cap. 24. cap. 14. Hieronymus cap. 2. in Oseam. et alii.

tur. Exodi enim xx. v. 3. legimus: »non habebis Deos alienos coram me. »Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae »est in coelo desuper, et quae in terra deorsum, nec eorum, quae »sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles«.

Bene habet: lutulentum foedissimumque Polytheismi fontem postquam deteximus, de Deorum multitudine ac varietate pauca adiungamus. Etenim quidam adeo liberales in Deos fuerunt, ut magnam illorum inuexerint turbam. Ducentos sexaginta duos commentus est Orpheus, auctore Theophilo Antiocheno (2). Imagines nefaria arte structas, in quibus quod latentes daemones mira quaedam per eas ederent, diuinum quidpiam inesse putabant, diuino cultu prosequantur alii; quem errorem ab Hermete Trismegisto repetit Augustinus (3). Alii non imagines, sed res ipsas quarum imagines erant diuino cultu excipiebant, quos notauit Apostolus (4) dicens: »colue- »runt et seruerunt potius creaturae, quam Creatori«. Horum tamen non vna opinio fuit; quidam enim persuasum habebant homines quosdam Deos fuisse, ut Iouem, Mercurium, eiusdemque furfuris plures, quos per eorum simulacra colebant: existimabant alii mundum totum Deum esse; atque mundo toti, omnibusque eius partibus, coelo, astris, aeri, aquae, igni cet. diuinum cultum tribuendum esse purabant, ut ex Varrone refert Augustinus (5). Alii demum vnum summum Deum, summam omnium causam ponebant, infra quam spirituales quasdam alias substantias, quas Deos appellabant. Vt mittamus modo eos, qui res eas, quae non subsistunt, sed sunt aliarum rerum accidentia, uti febrim, impudentiam, alias, colebant: alios etiam, qui res abiectissimas venerabantur, serpentes, nempe, cocodrillos, cet.

Marcionitas ac Manichaeos dictis adiungamus. Primi a Marcione sic dicti, qui errorem disseminauit vertente II. saeculo: secundi a Cubrico Persa Manere dicto sic nuncupati, qui Marcioni adhaesit saeculo III. Omnes in eo conuenerunt ut duo statuerent principia summa, bonum vnum, alterum malum; seu Deos duos, bonum et malum (quidquid sit de illa quaestione, an Marcion duos tantum, aut tres Deos agnouerit, a qua arbitramur esse abstinendum). Error autem hic a falsa opinione manauit, quod crederent malum substantiam quamdam esse atque naturam, non boni deficientiam. Quod

(2) Lib. ad Autolycom III.

(4) Ad Rom. I.

(3) Lib. VIII. de ciuit. Dei cap. 23.

(5) Lib. VIII. de ciuit. Dei cap. 23.

quam falsum sit ac insulsum multis ego euincerem, nisi quam mihi metipsi imposui breuitas id vetaret. Adire Athanasium (6), Ambrosium (7), Damascenum (8), Augustinum (9), Thomam (10), alios: quos in hoc vno exequendo totos fuisse scimus.

Verum errorem eiusmodi Marcioni, et Maneti (forte etiam aliis) communiter tributum, ab eis non fuisse exortum, sed vna cum idololatria a posteris Cham descendisse probabilius iudicamus. Prisco enim Aegyptios duo contraria principia in Iside et Osiride fuisse veneratos scribit Plutarchus. Hinc ad Chaldaeos et Persas error ille peruenit; qui a principio ipso Deum Oromasdem causam boni, et Deum Arimanium causam mali cognouerunt, auctore eodem Plutarcho. Transit deinde Polytheismus ad Graecos, inter quos floruerunt Platonici et Stoici; qui et Fati necessitatem, et materiam incompositam reluctantem naturae beneficae agnouerunt, ut habetur ex Platone ipso (11). A Platonici peruersum hauserunt dogma Gnostici, quorum princeps fuit Simon Magus. Menander Simonis discipulus ab eo illud ebibit; a Menandro Basilides, a Basilide Cerdon; a Cerdone Marcion. Eiusmodi est huius insaniae origo et progressus. Esse itaque Deum bonum, et Deum malum Manichaei acceperunt a Marcionitis, Marcionitae a Gnosticis, Gnostici a Platonici et Stoicis, Platonici et Stoici a Chaldaeis et Persis, Chaldaei et Persae ab Aegyptiis, Aegyptii vero a posteris Cham, a quibus omnis idololatria. At pro Polytheismi historia breuiter texenda dictum est satis. Nunc Polytheorum argutias soluere aggrediemur.

Ergo quae ex Scriptura ducunt argumenta sunt huiusmodi: Exod. VII. v. 1. legitur: »ecce constitui te Deum Pharaonis«. In Psal. LXXXI. scriptum est: »Deus stetit in Synagoga Deorum«; et infra: »Ego dixi Dii estis, et filii excelsi omnes«. Ad Corinth. I. cap. 8. dicitur: »siquidem sunt multi Dii, et Domini multi«.

Deinde arguunt ex Paganorum Theologia: vnum Deum, inquit, coelo praesse, alios aliis mundi partibus: vnum esse Hebraeorum Deum, alios ceterarum nationum Gentiles tenent, ac Scripturarum auctoritate confirmare confidunt. Primo siquidem Genesis legitur: »in »principio creauit Deus coelum et terram«: quod iuxta hebraici sermonis proprietatem idem est ac si aperte diceret: »Deus Elohim,

N 2

»siue

(6) In orat. contra Gentiles.

(9) Lib. XI. de ciuit. Dei cap. 22.

(7) Lib. de Isaac et anima cap. 7.

(10) I. p. quaest. 48. art. 1.

(8) Lib. II. de fide orbis. cap. 4.

(11) In lib. de legibus.

»siue Saturnus coelum condidit; Deus Iehouah, siue Iupiter homi-
»minem plasmauit«.

Præterea argumentantur ratione: si tenet, aiunt, argumentatio illa: Deus est summe perfectus: ergo vnus; tenere debet hæc alia: persona diuina est infinite perfecta: ergo in Deo tantum est vna persona. Similiter, si bene arguitur: vnus Deus differre ab alio non potest, neque essentialiter, neque accidentaliter: ergo nullo modo; optime etiam arguetur: vna persona neque substantialiter, neque accidentaliter potest differre ab alia: ergo nullo modo. Rursus, si est bona ista consequutio: vnus Deus poterat esse auctor vniuersorum: ergo superfluunt Dii plures; bona erit quoque hæc alia: vna persona sufficit ad moderandum omnia: ergo superfluunt plures.

Tandem adducunt pro conuincenda Deorum pluralitate innumera fere miracula. Sunt hæc Idolorum oracula, Isis portenta, Aesculapii Tyanaei, et Vestalium res gestae, cet.

His argumentis, quae omnibus Polytheis communia sunt, accedunt illa, quae Manichæos auctores cognoscunt. Sunt quae sequuntur. Primo: Isaia cap. xlv. legitur: »Ego Dominus, et non est al-
»ter formans lucem, et creans tenebras«. Amos iii. »si erit malum
»in ciuitate quod non fecerit Dominus«. Ioan. xii. »nunc princeps
»huius mundi eicietur foras«. Marth. vii. »non potest arbor mala
»bonos fructus facere«.

Secundo: quum summum bonum in mundo esse tot bona singularia demonstrent, sit summum malum esse oportet, quum mala particularia in eo sint: maxime quum vbi magis et minus est, ibi et summum sit ac perfectissimum necesse sit.

Tertio: nequit liberum hominis arbitrium in bonum flecti nisi præmouente principio bono: ergo neque in malum tendere nisi præmouente principio malo.

Quarto: contrariorum contrarias esse causas oportet: summum bonum omnium bonorum fons est: ergo et summum malum malorum omnium prima causa.

Multa alia sunt, quae Manichæi præsertim obiciunt argumenta, quibus in veritatem istam impetum facere conantur; irritò tamen stultoque labore. Omnia autem ad ea quae sunt proposita reducuntur quam facillime.

Sed non est cur multum insudemus in iis diluendis argumentis, et quae ex Polytheis obiciebamur, et quae Manichæi audacter ni-

mis

mis et verbose extollunt: habent enim illa speciei plurimum, roboris nihil. Et quidem ad illud quod ex Scripturis concludere primi gloriantur facilis est et expedita responsio. Exodi siquidem vii. dicitur Moses Deus constitutus quod electus a Deo fuerit vt diuina iudicia contra Pharaonem exequeretur: vnde transtulit Ionathan: »Ego
»te constitui timorem Pharaonis. Psalmi item lxxxii. sensus est: Deus stetit in Synagoga Deorum, id est, Iudicum; exercent enim Iudices, sicut et Reges ministerium ipsius Dei, qui Prouerb. viii. dicit: »per
»me Reges regnant, et legum conditores iusta decernunt«. Idem omnino valet quod ex eodem Psalmo adducitur, nempe Dii estis, cet. Iudices estis, ac ad populos regendos praescriptione mea constituti. Apostolus demum non de proprio sensu loquitur, sed de fallaci gentium opinione; statim enim subiungit: »nobis tamén vnus
»Deus«.

Ad ea quae ex Paganorum Theologiâ ducta sunt, dicatur: Deum creatorem coeli, et Deum hominis conditorem vnum esse; Elohim ac Iehouah vnus Dei duo nomina quum sint; adeo vt Iehouah existentiam incommurabilem, Elohim denotet intelligentiam, sapientiam, prudentiam.

Argumenta vero a ratione petita sic soluuntur: tres diuinae personae non sunt plura summa atque perfecta bona, sed vnum dumtaxat; vna nempe substantia vndequaue infinita: plures autem Dii, quum sint natura secreti, sunt plura bona, adeoque finita. Deinde: necesse est vt plures Dii distinguantur ad inuicem, aut specie, quemadmodum equus distat ab homine: aut separatione eiusdem naturae, prout Plato distinguitur a Socrate: vtrumque autem diuinae substantiae limitationem importat: at personae nullo modo distinguuntur ad inuicem, nisi sola personalitate. Demum creare, regere, prouidere non sunt attributa, quae conueniant personae ratione personae; sed ratione substantiae, omnipotentiae, auctoritatis, domini, quae sunt in singulis diuinis personis indistincta: diuersi vero Dii, vt supponuntur, diuersa potentia sunt praediti.

Quod spectat, denique, ad argumentationem ex miraculis ductam verbo refellitur. Nullam enim fidem miracula illa merentur; praesertim quum ipsorum Gentilium Scriptores celeberrimi ea in dubium reuocent. Quod si quaedam reuera facta credantur, aut talia fuerunt vt in admirationem traherent rerum naturalium ignaros, aut malorum spirituum fraude conficta, aut a suprema mente patrata.

Iam

Iam vero iis solutis ad Manichaeorum argutias soluendas oportet deueniamus. Itaque respondemus ad I. haud recte ex productis Scripturae locis inferri quod peroptant. Isaias, siquidem, et Amos loquuntur de malo poenae, quod a Deo iusto peccatoribus immititur: Deus ergo lucis creator, et pacis auctor non differt ab eo, qui permittit malum, et tenebras diuidit: nec eius summæ perfectioni repugnat mala poenae permittere, quibus peccatorum impietas punita maneat. Quod autem additur ibidem ex Ioan. xii. sic aptissime explicatur: diabolus esse huius mundi principem foras eiciendum. Quo etiam sensu septem alios daemones, memorante Origine, Celsus appellatur septem principes; ipsumque Manichaeorum malum Deum principem terrestrium. Illud etiam quod Marth. vii. legitur explicat solidissime S. Augustinus dicens (12): »arborem malam appellat Dominus voluntatem malam, et arborem bonam voluntatem bonam«. Cui consonat S. Thomas asserens (13): »per arborem malam intelligi causam mali, non quidem primam, sed proximam in ordine ad singularem aliquem effectum«. Secundo argumento hoc sit responsum: summum malum, quum in sui idea perfectionis deficientiam importet, nullatenus subsistere valet: vnde substantia vndequaque mala repugnat, et nihil est. Paritas ergo bonum inter et malum nulla est; quandoquidem bonum dicitur per participationem bonitatis, quae res est; malum vero appellatur ob malitiae participationem, quae aliud non est quam defectus.

Tertium, quod nouus Manichaeorum patronus Petrus Baelius vrget, non erit difficile confutare: quum enim malum priuatio sit, non habet aliam causam quam deficientem. Ita liberum hominis arbitrium se ipso in malum tendit; non Deo aliquo malo praemouente, sed Deo bono sinente. Itaque tendere in malum et peccare non est efficere opus aliquod praedefiniente prima causa, sed est defectere a recto ordine defectu causae secundae. In vltimo tandem soluendo, quae dicta sunt, denno dicere cogimur: causam ergo malum habere concedimus, non tamen efficientem, sed deficientem: bonum enim a Deo conditum causa mali est deficienti; vti ex. g. solis remotio tenebras inducit; humana voluntas mala culpa caussat. De postremo igitur argumento diximus satis; satisque proinde de toto capite.

(12) Lib. I. contra Iulianum cap. vii. (13) Quaest. 3. de pot. art. 6.

CA-

CAPVT V.

In quo Dei essentia sita sit iuxta scholae opinionem Scripturae ac traditioni proprius accedentem declaratur.

Dei essentia in eo sita videtur quod sit id quod est.

Rem esse notam omnibus euidenterque Deum esse exponebat Gregor. Nazianz. (1) Quid tamen ille sit neque capi animo, neque oratione explicari posse. Verumtamen quoniam eo natura ducimur, vt nosse cupiamus quales res illae sint, quarum vim ac effectum cernimus; multo id magis in causa omnium principe et optamus et conamur. Itaque quum prima illa insita sit hominum mentibus Dei notitia, vti viuens quaedam substantia sit ac sentiens, atque intelligens, et rationis sapientiaeque capax, idem quod in Angelis et etiam hominibus considerandis vsu venit in Deo quoque faciemus, et spiritualem quendam substantiam esse cogitabimus. Sic assequemur quod volumus si quod in Deo praecipuum est, et ex quo cetera profluunt id eius essentiam nominemus. Hoc vero quale sit non longe quaerendum est. Scotistae nonnulli in infinitate illud inuenerunt: collocarunt alii cum Suaresio et Okamo in omnium attributorum aggregatione: Aegidiani autem et Thomistae non pauci intellectionem actualem illud dixere: plurimi etiam intellectionem radicalem. Nec defuere qui in spirituali quadam substantia illud staterent. At recentiores Theologi communiter eam amplectuntur sententiam quae illud ponit in eo quod sit id quod est. Hanc tenent L'Herminier, Habert, Iuenin, Du-Hamel, Tournely, Boucat, Fabri, Gotti, alii. Eandem et nos sequi consulto decreuimus; eo potissimum ducti momento quod Scripturae ac traditioni proprius accedere videamus: quod quum a nobis demonstratum fuerit, huius scholae opinionis soliditas prae aliis quibuscumque in prospectu erit.

Ac principio quidem ex eo quod omnia superat argumenta, quod Deus ipse quid esset interrogatus a Mose, id in primis se esse respondit, se nempe esse *id quod est*, atque ex hoc vno praecipuum sibi, ac reliquis praestantius nomen adsciuit. Sic enim legitur Exod. iii. »Ego sum qui sum; sic dices filiis Israel, qui est, missit me ad

» VOS «.

(1) In 3. et 4. oratione.

vos. Quae verba R. Moses Maimonides apud Petauium vertit (2) sic: «existens, qui est existens; quasi diceret, qui necessario existit». Scripturae consonant Patres, quorum nonnulla testimonia presse hic delibabimus. Hilarius (3). «non enim, inquit, aliud magis proprium Deo quam esse intelligitur». Clemens Alex. (4) «nomen qui est maxime proprium Deo esse putat: quoniam illum exprimit, qui erat, et est, et erit». Hieronymus (5): «loquitur in Exodo Dominus, ait, Ego sum qui sum; et, haec dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos. Numquid solus Deus erat, et cetera non erant? Vtique Angeli, coelum, maria, et ipse Moses cui Dominus loquebatur, et Aegyptii: : erant. Et quomodo nomen commune substantiae sibi proprium vendicat Deus? Illa ut diximus causa, quia cetera ut sint, Dei sumere beneficio; Deus vero, qui semper est, nec habet aliunde principium, et ipse sui origo est, suaeque causa substantiae, non potest intelligi aliunde habere quod subsistit». Augustinus etiam (6): sublatis, ait, de medio omnibus, quibus appellari possent et dici Deus: ipsum esse se vocari respondit: et tamquam hoc esset Dei nomen, hoc dices eis, inquit, qui est misit me ad vos. Bernardus tandem haec scribit (7): quis est? non sane occurrit melius quam qui est. Hoc ipse de se voluit respondere: hoc docuit dicente Mose ad populum, ipso quidem iniungente, qui est, misit me ad vos; merito quidem. Nihil competentius aeternitati qua Deus est. Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est est. Nempe hoc est ei esse, quod haec omnia esse. Si centum et talia addas non recessisti ab esse; si ea dixeris nihil addidisti; si non dixeris nihil minuisti.

Ex iis autem testimoniis haec eruitur ratio theologica: quod primum in re aliqua percipitur a quo cetera omnia velut a radice promanant, quodque perfectissimam rei ipsius ideam exhibet, illud certe essentia est ac natura; atqui in Deo esse a se primo concipitur ex eoque cetera omnia velut a radice promanant, nihilque adeo perfectam diuinae substantiae ideam nobis exhibet: est ergo Dei natura et essentia. Sapientia enim, infinitas, et quaecumque alia perfectio ratione nostra ad esse a se consequitur: hoc esse qui habet,

(2) Theolog. Dog. lib. 1. cap. 6.

(3) Lib. 1. de Trinitate.

(4) In 1. Pedag. cap. 8.

(5) In cap. III. Epist. ad Eph.

(6) In Psalm. CXXXIII.

(7) Lib. 1. de conso. at. cap. 6.

necessario ea omnia habet, quae sunt ipso esse minora; perfectiones nempe quae sunt ipsius modi: neque aliud aliquid datur, quod ideam Dei adeo perfectam ob oculos nostros ponat, quam hoc vnum quod cetera in se continet.

Hinc cuique obuium ex ipsis terminis est, etiam nulla praesuppositione facta, agi in toto capite de re illa, quae in Deo primum ab humana mente percipitur, atque intellectione nostra est diuinarum proprietatum fons et origo, distincta quidem ratione nostra nedium a rebus creatis, sed ab attributis quoque diuinis et relationibus, perfectissima tamen ac Deo digna. Verbo: de natura diuina metaphysice sumta, ut schola loquitur.

Nec faciunt contra hanc opinionem, quae aliarum defensores solent obicere. Sunt huiusmodi: I. Esse a se ex aequo commune est diuinae essentiae atque attributis: imbibitur siquidem in omnibus, adeo ut vere dici possit: bonitas diuina est ens a se; item iustitia, cet. II. Filius et Spiritus sanctus non sunt a se; quum Filius a Patre, Spiritus autem sanctus a Patre et Filio procedant: non ergo erunt Deus, si huius natura est esse a se. III. Idea substantiae intelligentis exprimit summum ac perfectissimum gradum vitae: intellectio igitur est vltimum naturae diuinae constitutum. IV. Verbum diuinum ex vi suae originis, et per aeternam generationem recipit naturam diuinam; at recipit intellectionem, quum procedat per modum Verbi: ergo intellectio et natura sunt prorsus idem. Praecipua aduersantium argumenta ista sunt, quae etiamsi obuia, nostram hic qualemcumque operam excutiant: alia quae possent adduci, et leguntur passim, et nullam nobis suppetunt disserendi materiem. Itaque ad ea quae sunt obiecta respondemus.

Ad primum quidem dicendum: attributa non esse a se omnimoda (ut scholae verbis utamur) assicite: illa insuper causam agnoscunt late acceptam, nempe naturam illam a qua effluere concipiuntur: ita in illis imbibitur ens a se, atque de illis praedicator: natura autem diuina omnimode a se est, et esse concipitur.

Ex his ad secundum dicimus: Filium et Spiritum sanctum non esse a se ratione personae, quae in vno generatur, in altero procedit: hoc pacto, excepto Patre, Filius et Spiritus sanctus originem habent, nec sunt a se; ratione vero essentiae et naturae, et Filius et Spiritus sanctus sunt a se, sicut Pater est a se: essentia quippe nec generatur nec procedit: vnde Deus sunt sicut Pater Deus est.

+
 adueniens:
 dy ad deum:
 tenui uocari:
 uig. praepositionis
 ex vnde debet
 bene ueni:
 pondi a:
 gumento
 in quo po.
 nunt quod
 equo sum
 a se aduen
 bant.

Tertium, quod est praecipuum argumentum illorum AA. qui in intellectione Dei essentiam sitam volunt, eisdem animaduersionibus, quibus acutissime Ioann. Laurentius Berti (8) illud soluit, eisdemque ferme verbis soluendum est: petimus ergo ab eis, innum velint essentialem naturae Dei differentiam consistere in intelligendi vi ac facultate, an in ipsa intellectione actuali? Non in actuali intellectione; tum quia haec est aliqua operatio: omnis vero operatio principium habet, ac supponit subsistentem naturam; tum quia Angelicus Doctor (9) demonstrat esse in Deo plenissimam ac summam intellectionem eo quod in ipso est *ens a se* omni prorsus expers materia. Et etiam demonstrat (10) esse in Deo perfectissimam vitam ex intellectione: quare tametsi diuina essentia physice sit ipsa vita, ipsumque summum intelligere; metaphysice tamen vita intellectionem, intellectio naturam, videlicet *esse a se* praesupponit. Ita contra domesticos suos ratiocinatur Eminent. Gotti (11). Si vero constitui velint diuinam essentiam per vim atque facultatem intelligendi: primo omnis potentia et facultas ab essentia intelligitur proficisci: deinde potentia eiusmodi conuenit quoque rationalibus creaturis, homini et Angelo: postremo non est radix omnium perfectionum diuinarum nam quatenus est ista consequitio: Deus intelligit: ergo est omnipotens, immensus, bonus, cet? Contra vero haec omnia ab *esse a se* dimanant. Quamobrem falluntur qui affirmant intelligendi potentiam esse perfectiorem gradum ipso *esse a se*: quum potius intellectio Dei sit perfectissima, quoniam et ipsa est *a se*, in quo verbo omnia perficiuntur atque instaurantur. Quae quum ita sint, acerrimus ille propugnator intellectionis actualis Ioann. Baptista Gonet fateretur (12), neque potentiam, neque actum intelligendi esse constitutum naturae Dei, quoniam illa nequaquam est actus purus cuiusque potentialitatis expers; hic vero quum sit operatio, habet a quo efficiatur principium. Quid ergo? Sita est, inquit, diuina essentia in intelligere, non quatenus est operatio, sed prout est vltima, formalis, completa, et subsistens actualitas. Recte quidem, si intellectionem absque ratione potentiae et operationis concipiat. At quaesumus, quid est haec subsistens intellectio, quae ratione nostra a potentia et ab operatione secernitur? Si ab omni facultate et ab omni operatione men-

(8) De Theolog. discip. lib. I. cap. 9.

(9) I. p. q. 14. art. 1.

(10) Quaest. 18. art. 3.

(11) Tract. 2. quaest. 3. dub. 3.

§. 3. n. 13.

(12) Disp. 2. art. 1. §. 5.

mentem retrahimus, nihil quidem apprehendimus quam *esse a se*, quod est quidem re ipsa et intellectio, et bonitas, et immensitas, et quidquid Deus est, vt optime S. Thomas. Ac praeterea si intellectio ab operatione quomodolibet praescindatur, quod nescimus an fieri possit, quomodo erit vltima actualitas si concipitur absque operatione sibi propria? Haec sint dicta in argumenti solutionem; quae deinde iis duobus verbis exprimitur: intellectio quomodolibet illa sumatur, non est in Deo fons et origo diuinarum perfectionum; sed est perfectio quaedam a primo diuinae naturae constitutio ratione nostra dimanans: vnde idea substantiae intelligentis non exprimit summum ac perfectissimum vitae gradum.

Quarto argumento suadere conantur memoratae sententiae Patroni illam ad explicandum Trinitatis mysterium longe videri commodiorem. At D. Thomae, eiusque discipulorum doctrinae videtur potius contraria. Docent ii omnes nomen Verbi ac Filii nullo modo esse nomen essentiae, sed personae tantummodo. Ita S. Thomas (13). Docent processionem Filii esse generationem, quia procedit per intellectionem Patris, quae est operatio vitae, et a principio coniuncto in similitudinem naturae (14). Docent tandem intellectionem per quam procedit Verbum esse actum notionalem, quae est operatio, nedum diuina essentia, sed etiam paternitate secundum intellectum posterior (15). Quomodo ergo ii Thomistae intellectionem cum natura, nomina personalia cum essentialibus contra apertissimam Angelici Praeceptoris doctrinam confundunt, aientes Verbum diuinum esse naturam suam intellectionem, ideoque in intellectione naturam diuinam constituunt; quasi nomen Verbi esset nomen essentiae, intellectio Patris esset natura, et non actus notionalis, atque principium formale diuinae generationis idem esset ac differentia essentialis constitutiva Dei? Perfecto si vis aliqua praefatae argumentationi inesset, posset in gratiam Socinianorum sic proponi: natura diuina est intellectio per quam Verbum procedit: intellectio eiusmodi est in solo Patre: ergo in solo Patre est natura diuina. Itaque ex S. Thomae doctrina respondendum est: Verbum diuinum procedere per intellectionem, non quidem essentialem; quippe haec tribus diuinis personis ex aequo communis est, et principium formale ac proximum diuinae generationis vni non alteri personae conuenit; sed per intellectionem notionalem, quae est operatio non solum naturam, sed et

O 2

(13) Quaest. 34. art. 1. (14) Quaest. 26. art. 2. (15) Quaest. 40. art. 4.

paternitatem supponens. Haec etiam ex laudato Bertio citato loco ad litteram fere hic transcripsimus, quibus singularis illa de intellectio-
ne sententia penitus corrumpitur. Quo tandem expleto, et primus nos-
trarum Institutionum liber, qui de existentia et essentia Dei agebat,
explicit.

LIBER II.

*In quo de Dei proprietatibus disseritur; ac no-
minatim de iis quae ad Dei substantiam
pertinent, et negantes dicuntur.*

VT in rebus a Deo conditis aliud est natura rei vel substantia; aliud quod ex eo sequitur, illique inhaeret, quales sunt proprietates; sic in Deo, tametsi simplicissimus sit, aliud esse cogitamus quod ipse est; hoc est, eius naturam aut essentiam, aliud quod hanc modificat, eamque iam constitutam supponit. Sic diuinam substantiam et naturam tamquam subiectum proprietatum opinione fingimus; hasque velut perfectiones quasdam, quae diuinam naturam consequuntur. Variè autem illas nominare consueuerunt Theologi: dignitates nempe, notiones, proprietates naturales, attributa. Illarum quaedam sunt absolutae, totique Trinitati communes; aliae sunt relatiuae, ac personarum propriae. Priorum aliae negantes dicuntur, et ad ipsam Dei substantiam pertinent; aliae vero affirmantes, et ad eius operationem spectare concipimus. Ex duplici hoc posteriore genere primum hoc libro complectemur. Earum porro prima se nobis Dei simplicitas offert: quae appellatione quidem vna esse videtur affirmantium perfectionum; reuera tamen inter negantes adscribitur: nihil aliud quam sit simplicem esse quam compositione carere. Ad rem ergo.

CAPVT I.

Dei simplicitatem defendit.

Deus simplex est, ac nullis constans partibus.

Pertinet haec propositio ad fidem, et probatur ex Scriptura. Ioan. ix. v. 24. habetur: »Spiritus Deus est, et eos qui adorant eum in spi-
ritu et veritate oportet adorare.« Quae verba et Deum animum
quendam solum ac liberum, segregatum ab omni corpore restan-
tur, et docent non cultu corporeo, vel vno tantum in loco, sed
mente, et vbique eum esse adorandum. Item Prou. viii. v. 12. legitur:
»Ego sapientia habito in consilio.« Daniel. ix. v. 24. Christus dicitur
iustitia sempiterna. Quae omnia Deum formam simplicissimam,
et actum purissimum esse declarant.

Stant quoque pro hac veritate Concilia, Remense provinciale, Lateranense IV. et Florentinum generalia. In horum postremo PP. definerunt ses. xviii. omnia in diuinis esse quid vnum et idem, vbi non obuiat relationis oppositio.

Stant quoque pro hac veritate Concilia, Remense provinciale, Lateranense IV. et Florentinum generalia. In horum postremo PP. definerunt ses. xviii. omnia in diuinis esse quid vnum et idem, vbi non obuiat relationis oppositio.

Iis firmissimis momentis consonant SS. PP. testimonia. Irenaeus (1) »multum, inquit, distat omnium Pater ab iis, quae proueniunt hominibus, affectionibus et passionibus: est simplex et non compositus, quum sit totus spiritus, et totus ratio.« Gregorius Nazianz. (2) »jan corpus, ait, eum esse dices? Quomam ergo modo immensus, infinitus, figurae expers, ac denique eiusmodi, vt nec tangi, nec oculis cerni queat?« Augustinus (3): »turpiter vana cogitatio est, inquit, quae opinatur Deum membrorum lineamentis definiti atque circumscribi.« Item (4): »porro si noster animus corpus non est, quomodo Deus creator animi corpus est?« Similia habent alii Patres, praesertim posteriores, qui ex instituto contra Antropomorphitas scripserunt.

Sed et ratio ipsa naturae id suadet, quae id esse Deo tribuendum admonet, quod melius est et perfectius: hoc autem est simplicem esse, et compositionis expertem ac partium: omnis enim compositus duabus saltim rebus absoluitur, quarum alterutra neque est alia, neque compositum: nam neque corpus animus est, neque homo, qui ex ambobus componitur, et ab vtroque distinguitur. Porro anima ipsa, quae vitam et motum homini imperitur, fonsque illi est et origo viuendi, perfectius hoc habet, imo est, quam homo. Etenim propter quod, siue quo alia quaequam res esse aliquid dicitur, magis istud est tale, vt Aristoteles docet (5). Si ergo Deus iis ex partibus componitur, a quibus habet, vt quodammodo vel natura, vel qualitatibus sit affectus, erit hoc minus perfecte, quam

(1) Lib. vi. cap. 16.

(4) Lib. viii. de ciuitate Dei

(2) Orat. xxxiv.

cap. 5.

(3) Lib. xii. de Trinit. cap. 7.

(5) Lib. i. Post. cap. 2.